

26 מרץ, 2024
ט"ז אדר ב, תשפ"ד

לכבוד
ועדת החוקה, חוק ומשפט

התייחסות מכון תכלית להצעת חוק הירושה (תיקון – הורשת זכויות דיגיטליות), התשפ"ד-2024

אנו מברכים על הצעת החוק החשובה אשר מבקשת להתאים את מנגנון הירושה לעידן הדיגיטלי. מדובר במהלך נכון ואף מתבקש לאור השימוש המוגבר בחשבונות ומדיה דיגיטליים בימינו, ובמיוחד במדינת ישראל בה כ-92% מחזיקים חשבון במדיה חברתית.¹ משתמשים רבים בפלטפורמות דיגיטליות אינם רואים בנכסיהם הדיגיטליים כנכס רגיל הנמנה עם סך עיזבונם, ולכן קביעה כי ניתן להוריש זכויות דיגיטליות אשר תעוגן בחוק, תבהיר לכל כי נכסים ומידע דיגיטליים הם חלק בלתי נפרד מקניינו של אדם. יחד עם זאת, לאור המגוון הרחב של נכסים ומידע דיגיטליים ורשתות המארחות מידע אישי ולעיתים רגיש – דואר אלקטרוני, תמונות, התכתבויות במדיה החברתית, יומנים דיגיטליים ועוד – יש לנקוט בזהירות ביחס לקביעה כי ניתן להוריש זכויות דיגיטליות באופן כוללני, ובה בעת לזכור שחשבון דיגיטלי אינו בהכרח חשבון המתנהל ברשת חברתית. על אף שבספרות וכן במסגרות חקיקה רבות הזכות לפרטיות חלה רק ביחס למי שבין החיים, ישנה הכרה גוברת ומתפתחת בזכויות לאחר המוות (ובפרט בזכות לפרטיות פוסט-מורטם). בהתאם, במסגרת העדכון הנוכחי, חשוב לקבוע מנגנונים אשר מאזנים בין השיקולים השונים, כגון פרטיות המת ושמירת צנעתו אל מול אפשרת יורשים לממש את זכויותיהם באמצעות גישה למערכות פיננסיות, ומעבר לכך רצונות המשפחה שעוד בחיים להרגיש מחוברים לנפטר ולהיחשף אל המורשת שלו. להלן נסקור את תחום מתפתח זה ונציע להוסיף איזון קל להצעת החוק אשר תעגן בתוכו את האינטרסים של שמירה על פרטיות לאחר המוות מבלי לפגוע במהלך הכולל.

תמצית עמדתנו

- על מנת לשפר את ההצעה החשובה, אנו מציעים מספר תיקונים: (א) על החוק להבחין בין סוגי מידע שונים (מידע אישי ומידע שמוחזק על ידי חברות טכנולוגיה, מידע טכני ומידע בעל רגישות מיוחדת, ועוד) ולקבוע מנגנון מותאם לפי גישת ניהול מידע מתוך הקשר, ולהגדיר על אילו חשבונות דיגיטליים הוא חל (ב) מוצע להתייחס לאפשרות של אדם להגביל את היקף הזכויות הדיגיטליות שהוא מוריש, באמצעות כלים טכנולוגיים מותאמים, על מנת לעודד מימוש הזכות לפרטיות לאחר המוות; (ג) נכון שהמחוקק ישקול מיסוד מסגרת כוללת הנותנת מענה רחב יותר לסוגיות העולות בהקשר של הצעת החוק דנן, בדמות התקנת

¹ ראו מתוך סקר של מכון תכלית: אסף גולן, "סקר מפתיע: 80 אחוז מהישראלים בעד להטיל פיקוח על הרשתות החברתיות" **ישראל היום** (3.7.22), <https://www.israelhayom.co.il/tech/article/12019701?fbclid=IwAR06WylMT2UqPZyZiIXvSjUaf4R20obxChrgdL6YJchUWT6lqFS.N9U78dkE>.

תקנות מותאמות בתקנות הירושה, תשנ"ח-1998. כל זאת, מתוך ראייה הוליסטית למדיניות המבוקשת בתחום.

א. הזכות לפרטיות לאחר המוות

אדם שוקל האם להוריש את זכויותיו הדיגיטליות לילדיו – מצד אחד, תהיה נחמה רבה לדעת שהמורשת שלו תישאר, שילדיו יוכלו לראות את הרישומים שלו, סיפורים שהוא כתב, מחשבות מעניינות או כל פיסת מידע אחרת שתאפשר חלון הצצה לחייו ולאדם שהיה. אולם, הוא מתחיל לזכור שבתוך כל התכתובות לפעמים כתב דברים לא נעימים על בני משפחתו שיוכלו לפגוע ברגשותיהם, או שיש במחשב גם סיפורים יפים וגם תמונות פרטיות שלא ירצה שילדיו ייראו. חששות אלו הם טבעיים, שכן המרחב המקוון הוא מרחב עם אופי ציבורי ופרטי – ולכן נשאלת השאלה, כיצד נכון להתייחס לנכסים ומידע הדיגיטליים של אדם כאשר הוא כבר לא מסוגל לשלוט בהן?

נזכיר, כי יש קושי בהגנה על זכויות אדם לאחר המוות, הרי אין ישות משפטית אשר נפגעת מהפרת של זכויותיה ויכולה להביע עמדה בנושא.² אולם, לאחרונה מתפתחת גישה אשר מכירה בזכויות מסוימות לאחר המוות – מה שנדרש במיוחד בעידן הדיגיטלי, בו כל אדם משאיר עקבות רבות מספור במרחב המקוון, אשר הופכות בסופו של דבר לחלק מן ה"מורשת הדיגיטלית" שנשארת אחריו.³ בספרות כבר נדונה השאלה באשר למסגרת הנורמטיבית המתאימה לאסדרת הנושא – האם במסגרת דיני הקניין או דיני הפרטיות.⁴ בהתאם, עולות שאלות דוגמת סיווג נכסים דיגיטליים או הרשאות דיגיטליות בדיני הקניין – מה שהצעת החוק מבקשת לתת מענה לגביהן – וכן ביחס לזכות לפרטיות, המסגרת המשפטית אשר עד מותו הסדירה את ניהול המידע האישי של אותו האדם (לרבות במרחב הדיגיטלי).

הצעת החוק שבנדון מעניקה מעמד לנכסים דיגיטליים מכל הסוגים, ואולם בעמדה זו אנו מבקשים להתמקד בנכסים הדיגיטליים הכוללים בהם מידע אישי ואף מידע אישי רגיש. בימינו, למידע דיגיטלי אישי יש חשיבות אדירה – מידע זה בעל ערך כלכלי רב, ולצד זה הוא יכול להיות בעל רגישות מיוחדת לבעל המידע. על כן, שמירה עליו לצורך והיקף החשיפה אליו הוא מיועד בלבד הוא חיוני, והדבר נעשה באמצעות מנגנון הגנת הפרטיות. במובנים של הגנה על הפרטיות. חשיבותה של הזכות לפרטיות, נובעת, בין היתר, מהעובדה שהיא בסיס חשוב להגנה על כבוד האדם⁵, והאוטונומיה⁶ שלו, והיא מהווה

² Edina Harbinja, *Post-mortem privacy 2.0: theory, law and technology*, 31 INT'L. REV. O. LAW, COMP. & TECH. 1, 26 (2017), <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/13600869.2017.1275116?needAccess=true>.

³ מיכאל בירנהק וטל מורס, "זיכרונות דיגיטליים: מה צריך להיות גורלם של תוכן ומידע אישיים אחרי המוות?" ICON-S-IL, (2018).
⁴ ראו הפניות ב – מיכאל בירנהק וטל מורס, "מחפצי זיכרון לזיכרונות דיגיטליים", יתפרסם במשפט, חברה ותרבות ז (2024), ה"ש 81: גישה קניינית מובאת הן בסקירה משפטית שהוכנה לקראת דיון קודם שהתקיים בוועדה לפניות הציבור בכנסת, בשאלת אסדרת הסוגיה: רועי גולדשמידט **מידע לקראת דיון בנושא "עזבון דיגיטלי"** (הכנסת, מרכז מחקר ומידע, 2014), וכן ב: מאורי הירש "עזבונות דיגיטליים" **אתר משפט ועסקים** (2016), James D. Lamm, Christina L. Kuntz, Damien A. Riehl, Peter John ; <https://runilawreview.org/2016/12/26/blogpost-hirsch> Rademacher, *The Digital Death Conundrum: How Federal and State Laws Prevent Fiduciaries from Managing Digital Property*, 68 U. MIAMI L. REV. 385 (2014).

⁵ Beizaras and Levickas v. Lithuania, App. No. 41288/15 Eur. Ct. H.R. ¶117. (2020).

⁶ Reklos and Davourlis v. Greece, App. No. 1234/05 Eur. Ct. H.R. ¶38 (2009).

דרישה בסיסית לרווחתו של אדם ולמימוש שאר החירויות שלו.⁷ בעוד שבמהלך חייו, אדם יכול להגן על האינטרסים של עצמו, ככל שאין מגבלות חוקיות או אחרות בפניו (למשל, חוסר היכרות עם הדין או העדר נגישות למוסדות משפט שיאפשרו לו להגן על עצמו), לאחר פטירתו המצב שונה בתכלית. בעוד לא נותר אדם אשר יכול לגונן על עצמו, המידע עצמו ועקבותיו במרחב הדיגיטלי נשמרים לעד. תיעוד זה יכול להשפיע על שמו הטוב של אדם לאחר לכתו, וגם על הזכויות של מקורביו של הנפטר, ובהתאם החלה מגמת הכרה בזכות לפרטיות לאחר המוות (post-mortem privacy).

בשנת 2013, החוקרת אדוורדס והרביניה כינו את ההגדרה המקובלת לזכות זו, והיא: "הזכות של אדם לשמר ולשלוט במה שנעשה עם השם הטוב שלו, כבודו, יושרו, סודו, או זיכרוננו לאחר המוות".⁸ כאמור, בעידן הדיגיטלי, בו מידע אישי רב נשמר במרחב המקוון, בין אם מדובר בפעילויות חשבון הבנק, התכתבויות ברשתות החברתיות או ברשומות ביומן דיגיטלי במכשיר הנייד, הזכות לפרטיות לאחר המוות מקבלת משקל משמעותי, שכן קיים מידע רב אשר לאחר המוות יוצא משליטת בעל המידע.⁹

שאלת קיום הזכות לפרטיות לאחר המוות או אופן כיבודה מערבת מספר בעלי עניין – משתמשים באינטרנט, משפחת הנפטר, ספקי שירות, פלטפורמות דיגיטליות אשר בהן מאוחסנים החשבונות המקוונים ועוד.¹⁰ ככלל, כקבוע בסעיף 1 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, לאדם המת לא נשמרות זכויות, ביניהן גם הזכות לפרטיות. הגישה המבקשת לקדם חיזוק של הגנה על הפרטיות גם לאחר המוות שמה את האינטרס של אוטונומיה הפרט במרכז, וטוענת כי יש לאפשר לאדם לשלוט בזהותו ובמידע האישי שלו ככל הניתן גם ביום שלאחר לכתו, בדומה ליכולת לשלוט ברכושו וזכויותיו.¹¹

אנו מרבים להתייחס לזכות לפרטיות לאחר המוות כמנגנון אשר מגן על הנפטר ושמו הטוב בשאלת האיזונים בין זה לבין זכות הציבור לדעת או חופש הביטוי, וכך באופן טבעי נראה כי המנגנון מצמצם את הגישה של מקורביו הנפטר למידע אודותיו. אולם, הסדרת תחום הורשת זכויות דיגיטליות משרתת את המטרה של קידום השיתוף הבין-דורי, ולא מגבילה אותה.¹² נמצא שכלים משפטיים להגנה על פרטיות לאחר המוות יכולים להגביר את שיתוף המידע הבין-דורי, שכן ככל שיש מנגנונים אשר מקלים על אדם לשותף מידע וגם לשמור על פרטיותו, הוא מוכן יותר לשותף ללא החשש שמידע רגיש ייצא. משכך, בכדי לבנות אומן בין-דורי בהקשר זה, נדרשת מסגרת משפטית אשר מגבילה למה ולמי מידע אישי ישמש לאחר

⁷ UN Human Rights Committee (HRC), *CCPR General Comment No. 16: Article 17 (Right to Privacy), The Right to Respect of Privacy, Family, Home and Correspondence, and Protection of Honour and Reputation*, 8 April 1988, ¶11, <https://www.refworld.org/docid/453883f922.html>. עמוד 83, (2023), מיקאל בירנהק, פרטיות חוקתית, (2023), <https://www.refworld.org/docid/453883f922.html>.

⁸ Lilian Edwards & Edina Harbinja, *Protecting post-mortem privacy: Reconsidering the privacy interests of the deceased in a digital world*, 32 Cardozo Arts & Entertainment Law Journal 1 (2013), <https://doi.org/10.2139/ssrn.2267388>.

⁹ ה"ש 3 לעיל.

¹⁰ ה"ש 2 לעיל, עמוד 28.

¹¹ ה"ש 2 לעיל, עמוד 30.

¹² Burkhard Schafer et. al., *What the Dickens: Post-mortem privacy and intergenerational trust*, COMP. L. & SEC. REV. 49 (2023), <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2023.105800>.

המוות, לצד כלים טכנולוגיים המאפשרים ביצוע הבחנה זו בין סוגי מידע שאדם מעוניין להוריש לאלו שלא. על כן, ראוי ששאלת הפרטיות לאחר המוות תקבל משקל בקביעת הסדרי הורשת זכויות דיגיטליות.

לבסוף, מחקר שערכו בירנהק ומורס בנושא זכויות לאחר המוות מראה כי בישראל, לצד שימוש נרחב ברשתות החברתיות וחשבונות דיגיטליים יש מודעות נמוכה ביחס לפתרונות וכלים לניהול מידע לאחר המוות.¹³ משכך, ראוי כי החוק יקבע הסדר אשר מתחשב בשיקולים ובאינטרסים השונים וגם מכיר בפתרונות הטכנולוגיים הגמישים, על מנת לעודד את המורשים למצות את זכויותיהם באופן מלא, כולל הזכות לפרטיות לאחר המוות.

ב. מבט משווה

כפי שהראנו, מתפתחות גישות ליישום הזכות לפרטיות לאחר המוות במחקר, אך נשאלת השאלה מה עושות מדינות העולם? להלן נבחן מספר מגגנונים קיימים ואת האיזונים המוצעים בהם. כפי שנראה, על אף החשיבות המיוחסת לזכות לפרטיות לאחר המוות ברמה הרגשית, וכן בתחומים דוגמת פסיכולוגיה ואנתרופולוגיה, המענה במסגרות משפטיות קיימות מוגבל, וטרם התגבשו קווים מנחים אחידים ומקיפים בנושא.¹⁴

שאלת הפרטיות לאחר המוות מעוררת קושי במסגרות משפטיות קיימות רבות, שכן ההסדרים המקיפים אשר חלים על מידע דיגיטלי לרוב לא חלים על מידע של מי שאינו בחיים.¹⁵ יחד עם זאת, על מנת לתת מענה לקושי זה יש מדינות אשר קבעו תקופת ביניים בהן המידע זוכה להגנה על פרטיות לאחר מות בעל המידע. למשל, חוק הגנת מידע אישי חל באופן מפורש על מי שחי וכן מי שנפטר, עד 10 שנים לאחר מותו.¹⁶ כמו כן, באסטוניה הסכמת נושא המידע לעיבוד המידע האישי שלו תקפה עד ל-10 שנים לאחר מותו, ול-20 שנה אם נושא המידע הוא קטין, אלא אם כן נושא המידע מצהיר אחרת.¹⁷ בגיאורגיה, ניתן לעבד מידע אישי של מי שנפטר עד 30 שנה לאחר מותו, אלא אם כן הוא הצהיר אחרת באופן מפורש, והחוק גם מונה עילה של עיבוד לצורך מימוש זכויות יורשים.¹⁸ דוגמאות אלו מראות מאמץ ראשוני להעניק הגנה למידע האישי של מי שנפטר תוך קביעת הארכת תוקף החוק, או כללים ממנו, על המידע שלו.

בארצות הברית, החוק המתוקן האחד בדבר גישה לנכסים דיגיטליים (Revised Uniform Fiduciary Access to Digital Assets Act – RUFADAA) קובע מנגנון מפורש ביחס לגישה לנכסים דיגיטליים של משתמש שהלך לעולמו.¹⁹ לפי החוק,

¹³ ה"ש 3 לעיל.

¹⁴ ה"ש 2 לעיל, עמוד 27.

¹⁵ הדוגמה המשמעותית ביותר היא התקנות האירופאיות בדבר הגנת מידע (General Data Protection Regulations – GDPR) אשר לא חלות על מידע של מי שנפטר, כמו גם חוק הגנת מידע של בריטניה, ספרד, תאילנד, דרום קוריאה, ועוד. ראו: *Digital legacies*, Geneva Internet Platform.

– Digwatch, <https://dig.watch/topics/digital-legacies>.

¹⁶ שם.

¹⁷ שם.

¹⁸ שם.

¹⁹ Sasha A Klein & Mark R Parthemer, *Who Will Delete the Digital You? Understanding Fiduciary Access to Digital Assets*, 30 A.B.A. PROB. & PROP. MAG. 4 (2016).

ניתן להוריש נכסים דיגיטליים באמצעות כלי טכנולוגי ייעודי או הוראה מפורשת בצוואה, והכללים הפנימיים הקבועים על ידי אותו ספק או רשת יחולו (תנאים להנצחת החשבון, העברת מידע וכדומה).²⁰ בצרפת, ס' 63 לחוק הרפובליקה הדיגיטלית קובע שלאדם זכות להורות על שימור, מחיקה או גילוי מידע אישי לאחר מותו. ללא הוראות כאלו, ילדיו (next of kin) זכאים רק לסגור את חשבונות הנפטר.²¹ בסין, ניתן להוריש נכסים דיגיטליים על פי חוק, ותיקון משנת 2020 מפרט שזה גם כולל מטבע קריפטוגרף ואף נכסים במשחקים מקוונים.²² חוקים אלו דומים להצעה שבנדון, אולם ההסדרים מפורטים יותר, חלקם עם התייחסות מפורשת לאמצעים טכנולוגיים והבחנה בין סוגי מידע וחשבונות, בניגוד להצעה בפנינו אשר מתייחסת לזכויות דיגיטליות באופן כוללני. לבסוף, בגרמניה, אין חקיקה בנושא, אולם בית המשפט הפדרלי קבע תקדים שאישר את העיקרון של רציפות אוניברסלית, או הורשה ושיתוף בין-דורי, ביחס לבקשה של הורים לקבל גישה לחשבון הפייסבוק של ביתן המנוחה.²³

לסיכום חלק זה, נראה כי כל מדינה תופרת חליפה שמתאימה לערכיה ולמסגרתה החוקית הקיימת. נראה שמתפתחות שתי חלופות להתמודדות עם הסוגיה: או חיקוקים מפורטים אשר יורדים לפרטים טכנולוגיים, מציעים מנגנונים דו-שלביים, או קובעים ברירת מחדל למקרה שבו אין הוראה מפורשת, או גישה כללית יותר באמצעותה מרחיבים את ההגנות הקיימות על מידע אישי על מידע של מי שנפטר. לשיטתנו, על פניו, נראה שכוונת המחוקק היא לקבוע כללים לפי הגישה הראשונה, קביעה של חיקוק ספציפי לעומת הרחבת תחולת דיני הגנת הפרטיות, אולם חשוב לציין כי חסרה להצעה פרטים ספציפיים והתמודדות עם שאלות מורכבות יותר אשר עלולות לעלות – כפי שמדינות אחרות אשר בחרו בשיטה זו עשו. בהתאם לגישות המחקריות ודוגמאות חיקוקים שנסקרו לעיל, בחלק הבא נציע תיקונים קלים להצעה שבנדון, אשר יטמיעו את הזכות לפרטיות לאחר המוות מבלי לגרוע במטרת ההצעה לאפשר הורשת זכויות דיגיטליות.

ג. התייחסות להצעת החוק

להלן התייחסותנו למספר קשיים העולים מהנוסח הקיים של ההצעה.

הבחנה דרושה בין סוגי מידע שונים ונכסים

בנוסף לנכסים דיגיטליים, אשר להם השפעות אחרות מחוץ לתחום הפרטיות, אנו מציעים כי על ההצעה להתמודד עם סוגי מידע שונים אשר עלולים להיכלל בתיקון המוצע ולתת מענה מותאם לפי סוג המידע. הספרות המחקרית מדגישה כי על

https://www.americanbar.org/content/dam/aba/publications/probate_property_magazine/v30/04/2016_aba_rpte_pp_v30_4_article_klein_parthemer_understanding_fiduciary_access_to_digital_assets.pdf.

²⁰ ה"ש 15 לעיל.

²¹ שם.

²² שם.

²³ שם.

מנת לאזן בין השיקולים הרלוונטיים השונים, יש צורך קודם לפענח את סוגי המידע הדיגיטלי הרלוונטיים ולבחור גישה ניהולית מתאימה:²⁴ המידע מתחלק לשלוש קטגוריות:

1. מידע אישי, אשר נועד לשימוש של בעל המידע בלבד, המאופיין באופן שבו הוא נשמר, מאורגן ומשוחזר על ידי בעל המידע.
2. מידע קבוצתי, שהוא מידע הקיים במאגרים בהם הגישה משותפת, ואף ישנם הרשאות שיתוף או עריכה למספר גורמים.
3. נתיבי מידע (data trails) המהווים מידע דיגיטלי אישי אשר אין לנושא המידע גישה אליהם. כלומר, מדובר במידע שנאסף על ידי מערכות טכנולוגיות וממפה את ההתנהגויות של האדם, פעולותיו האינטרנטיות ומנתח ושומר אותם.

בהתאם לסוג המידע, נכון לבחור גישה ניהול מותאמת. למשל, מידע אישי נשמר במכשיר אישי ומאחורי סיסמה, בעוד נתיבי מידע נשמרים במאגר של חברה עליהם חלים הוראות חוק מיוחדות. גישה ניהול מידע אישי מסתכלת על בעל המידע ומבקשת לתמוך באפשרותו להגן על פרטיותו, לבחור מה הוא מעוניין לשתף (ובמקרה שלנו, להוריש) לעומת פיסות מידע אחרות שהוא מעדיף לצמצם את הגישה אליהן או אף להסתירן לחלוטין. לעומת זאת, גישה ניהול מידע קבוצתי (Group Information Management) מסתכלת על כלל הגורמים הרלוונטיים, לצד נושא המידע, ובהתאם מאפשרת סוגים שונים של גישה והרשאות למידע. כאשר מדובר במידע דיגיטלי של אדם לאחר מותו, השאלה המתבקשת היא האם נכון להמשיך לנקוט בגישה ניהול מידע אישי – שכן המידע לא השתנה במהותו – או בגישה ניהול מידע קבוצתי, לאור פתיחת ההרשאות ושיתוף המידע עם מקורביו של הנפטר.

לפי הולט ואחרים, ההקשר של כל סוג מידע חיוני בשביל הניהול התקין של מידע אישי לאחר המוות. לגישתם, מידע אישי ונתיבי מידע הם סוגי מידע פרטיים, אשר יכולים להפוך למידע קבוצתי לאחר המוות. משכך, נטען כי אם לא נתאים את המנגנון להקשר המשתנה, יש חשש ממשי כי קרוביו של הנפטר, אפילו עם כוונות טובות ומתוך רצון להכיר או לכבד אותו לאחר לכתו, ימצאו את עצמם בסביבה לא ידידותית עם שלל מידע אישי וללא הכלים לנווט בו באופן יעיל או מתאים.²⁵ על כן, מוצע לנקוט בגישה ניהול מידע מתוך הקשר (Contextual Information management), באמצעות יצירת סביבה מקוונת המותאמת למידע קבוצתי מתוך המידע האישי, על ידי בעל המידע בטרם פטירתו או על ידי גורם ביניים (knowledge intermediary). גישה זו מבקשת לאפשר לבעל מידע לשמור את פרטיותו לאחר המוות באמצעות הנגשת חלק מהמידע, אותו הוא מעוניין לשתף, לגישה של אחרים, בלי שהם יידרשו לסקור בתוך כלל המידע האישי הקיים שלו.

²⁴ Jack Holt et. al., *Post-mortem information management: exploring contextual factors in appropriate personal data access after death*, HUM.-COMP. INT. (2024), <https://doi.org/10.1080/07370024.2023.2300792>.

²⁵ שם.

מתוך רצון לנהל את המידע מתוך הקשר, אנו מציעים שני תוספות עיקריות: **ראשית**, על המחוקק להתמודד עם מכלול סוגי המידע האישי הקיימים. ההצעה הנוכחית מתמודדת עם מידע אישי, אולם יש צורך לקבוע מנגנון אשר מתמודד גם עם נתיבי מידע, ולקבוע את זכויות המוריש ביחס למידע אשר חברות טכנולוגיות מחזיקות בה. על כן, אנו מציעים כי הצעת החוק תתוקן באופן שמדגיש כי מנגנון ההורשה בצוואה מתייחס למידע אישי, ומנגנון אודות נתיבי מידע ייקבע בנפרד. ביחס לנתיבי מידע, חשוב לבחון מידע המוחזק על ידי חברות טכנולוגיות כמו גם מאגרי מידע ולקבוע הסדרים מותאמים ביחס לכל אחד. **שנית**, בתוך מידע אישי קיים מגוון גדול של סוגי מידע וחשבונות הכוללים מידע אישי – למשל חשבון הבנק, חשבון הדואר האלקטרוני וחשבון הטיקטוק – וההתמודדות עם פרטיות המידע הנמצא בהם צריכה להיות בהתאם. מוצע לקבוע הגדרות לסוגי חשבונות שונים, בהתאם לרמת הרגישות של התוכן שנמצא בהן, ולקבוע מנגנונים מותאמים. למשל, ברירת המחדל אודות חשבונות רגישים במיוחד תהא סגירת החשבון מבלי לקבל גישה, אלא אם כן יש הוראה מפורשת, אולם ברירת המחדל אודות חשבונות שאינם רגישים, ואשר רק מועילים ליורשים ביחס למימוש זכויותיהם יכולה להיות פחות נוקשת.

כאן המקום לציין, כי למרות שהצעת החוק הנדונה מוצעת במסגרת תיקון לחוק הירושה, ראוי לשקול: 1. החרגה מפורשת מההצעה של כל הקשור למידע האישי שנצבר, בשל עמדה אשר גורסת שלא ניתן לרשת מידע ועל כן מקומו לא בעולם הקניין והירושה, אלא בחוק הגנת הפרטיות. 2. לעגן את תוכן ההצעה גם (לא במקום) במסגרת דיני הגנת הפרטיות. זאת, מפני שבענייננו מדובר לא רק בנכסים דיגיטליים שנצברים בתוך חשבונות דיגיטליים, אלא גם במידע שנצבר בחשבונות אלה, אשר מעמדם מוסדר במסגרת דיני הגנת הפרטיות.

חידוד נדרש להגדרות "חשבון דיגיטלי" ו"רשת חברתית"

סע' (א)(3) להצעת החוק הנדונה מגדיר את זכותו של אדם להוריש זכות להפעיל חשבון דיגיטלי ברשותו של המוריש, ומגדיר בהמשך כי חשבון דיגיטלי הוא חשבון ברשת חברתית. נשאלת השאלה מדוע בחר המחוקק להגדיר זאת כך ולראות בחשבון דיגיטלי כחשבון ברשת חברתית בלבד? ברור לכל כי לא כל חשבון דיגיטלי שברשותו של משתמש ממוצע הוא חלק מרשת חברתית. למעלה מכך, גם ההגדרה המובאת בהצעה ל"רשת חברתית" נמצאת מתאימה לפלטפורמות דיגיטליות שונות אשר אינן מהוות בהכרח רשת חברתית "קלאסית", כפי שהמשתמש היה מגדיר אותה ככזו.

התאמת הדין למציאות הטכנולוגית המורכבת

בנוסף, לשיטתנו ניתן להטיב את יחס החוק למצב הקיים תוך התייחסות ממוקדת ומפורטת יותר למידע הקיים ולכלים הטכנולוגיים המוצעים:

ראשית, במטרה לעודד הגשמת פרטיות בקרב מורשים, אנו מציעים כי בתיקון סעיף 40, במקום "זכות להפעיל חשבון דיגיטלי ברשותו של המוריש" ייקבע "זכות להפעיל חשבון דיגיטלי או זכות לגשת לחשבונות דיגיטליים מסוימים או פריטי מידע מסוימים הקיימים בחשבון דיגיטלי ברשותו של המוריש". למשל, ניתן להוריש את הגישה לחשבון הפייסבוק של אדם, ולא

חשבון הטינדר. הוספה זו תאפשר הורשה של זכויות מלאות או של מידע או סוג מידע מוגבל לפי העדפתו האישית של אותו האדם, וכמו כן תאפשר למוריש להגן על פרטיותו לאחר מותו ככל שהוא מעוניין בכך. על אף שאין מניעה לעשות כן בנוסח הקיים של ההצעה, לראיתנו חידוד זה יעודד מימוש הזכות לפרטיות לאחר המוות ושקילת השיקולים השונים על ידי המוריש. מעבר לכך, ייתכן כי שינוי זה יעודד בעל מידע לתכנן כיצד הוא רוצה להפוך את המידע הפרטי שלו למידע קבוצתי, באיזה היקף ואיזה אופן. לשיטתנו, נכון שהחוק יכיר באפשרויות הפרוסות בפני אדם ויכווין אותו לשקול את האינטרס של פרטיותו מבלי להיכנס לפרטים הטכניים, שכן היכולות הטכנולוגיות משתנות בתדירות גבוהה.

שנית, על המחוקק להגדיר מהי זכות "להפעיל" חשבון דיגיטלי. האם המשמעות היא הקניית גישה ליורש להיכנס לחשבון כמו בעל החשבון עם גישה בלתי אמצעית? או לחלופין, האם מדובר בקבלת מינוי דוגמת "legacy contact" כפי שמציע פייסבוק, המאפשר לאדם לתפעל חשבון באופן מוגבל וגם גישה מצומצמת למידע הנשמר בחשבון? בהתאם, חשוב להבהיר מה נכללת בהפעלת החשבון על מנת ליישם את היקף הזכות שהמחוקק מתכוון להעניק.

שלישית, במטרה לעודד ניצול כלים טכנולוגיים למימוש הזכות לפרטיות לאחר המוות וקידום שיתוף בין-דורי, מוצע להוסיף כי ההורשה תיעשה או בהוראה מפורשת בצוואה או בכלי טכנולוגי מותאם. זאת, בדומה לחוק האמריקני, המאפשר לקדם שימוש בכלים מותאמים אשר מציעים שירותי סיווג ותכנון מתקדמים ביותר, אבל מבלי לקבוע הסדר מפורט מקובע אשר עלול לאבד מהרלוונטיות שלו לאור קצב הפיתוח הטכנולוגי. בהקשר זה, חשוב יהיה לאמץ אל הצעת החוק הנדונה את המדרג הקבוע בחוק האמריקני בין הוראות שניתנו בכלי טכנולוגי לבין הוראות שניתנו בצוואה, בבחינת מי קודמת למי.²⁶

הסתכלות הוליסטית על שאלת זכויות לאחר המוות

לבסוף, אנו מבקשים לעמוד על קושי עקרוני אשר ההצעה מציפה. בעוד מדובר בהצעה חשובה, המענה המוצע צר מאוד ביחס לכמות והיקף השאלות המועלות בתחום מידע דיגיטלי וזכויות לאחר המוות. ההצעה לא מציגה מנגנון שמאזן בין אינטרסים שונים שעומדים על הפרק במרחב הנדון, ביניהם פרטיות הנפטר לאינטרסים של קרוביו כגון להתאבל, להנציח, לאתר נכסים וכדומה. כמו כן אין התמודדות עם סוג מידע משמעותי מאוד שהוא נתיבי מידע אשר גם משפיעים על יורשים וזכויותיהם. נוסף על כך, אין הסבר לגבי האופן שבו הגיל השלישי של היום צריך להבין את המהלך החוקי וליישם אותו – והפער המשמעותי הקיים באוריינות דיגיטלית בגיל השלישי²⁷ יכול להוות מכשול משמעותי ביחס לשימושים של החוק. לכן, מפני שמדובר בתחום רגיש וסבוך, שמעורר שאלות וסוגיות אשר סביר שלא יקבלו מענה בהצעת חוק שהיא תיקון לחוק הירושה, אנו ממליצים כי הצעת החוק תכלול מתן סמכות לשר המשפטים להתקין תקנות מותאמות לסוגיית הורשת הזכויות הדיגיטליות, במסגרת תקנות הירושה, תשנ"ח-1998. בתקנות אלה, יובאו הוראות טכניות ספציפיות, דוגמת המדרג בין הוראות צוואה להוראות שניתנו בכלים

²⁶ Uniform Law Commission Fiduciary Access to Digital Assets Act (2015), section 4.

²⁷ לפרטים אודות הפערים באוריינות דיגיטלית בישראל ראו: מבקר המדינה, דוח ביוקרת שנתי 71ב "הקניית אוריינות דיגיטלית לאורך החיים", <https://www.mevaker.gov.il/sites/DigitalLibrary/Documents/2021/71B/2021-71b-104-Labor-Market-Digital-Taktzir.pdf>.

הפנימיים של הפלטפורמה, האופן שבו תבוצע הגישה אל החשבונות המקוונים והגבלת זמן לגישה זו ועוד. בהתאם, יש צורך בחשיבת עומק על המהלך, ולא די במנגנון ממוקד להתמודדות עם בעיה מורכבת שכזו.

ד. סיכום

הצעת החוק מקדמת מנגנון חשוב שנכון לקדם. יחד עם זאת, יש מקום לאזן בין רצונות היורשים לבין פרטיות הנפטר, באמצעות הבניית גמישות ביחס להורשת זכויות דיגיטליות. גמישות זו תאפשר לאנשים להגן על פרטיותם בצורה טובה יותר גם לאחר המוות, באופן המעודד שיתוף בין-דורי ושומר על אינטרסים חשובים של החברה.

ד"ר טל מימרן

ראש תכנית,

תכלית – המכון למדיניות ישראלית

עו"ד עדן פרבר

חוקרת,

תכלית – המכון למדיניות ישראלית